

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Academic Journal of History and Idea

ISSN: 2148-2292

10 (1) 2023

<https://doi.org/10.46868/atdd.2023>

HEYDƏR ƏLİYEV
100

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş tarihi |Received :12.07.2023

Kabul tarihi |Accepted: 25.07.2023

Yayın tarihi |Published : 25.08.2023

Habib Mirzayev

<https://orcid.org/0000-0001-6846-4723>

Head of the Department of Humanities of Azerbaijan Technical University, associate professor doctor, Azerbaijan, habib.mirzayev@aztu.edu.az

Atıf Künyesi | Citation Info

Mirzayev, H. (2023). Haydar Aliyev'in Fikirleri Milli ve Manevi Değerlerimizin Gelişimine Önemli Bir Katkıdır *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, *Azerbaycan Halkının Milli Lideri Haydar Alirza Oğlu Aliyev'in Doğumunun 100. Yılı Özel Sayısı*, 10 (1), 243-250.

Haydar Aliyev'in Fikirleri Milli ve Manevi Değerlerimizin Gelişimine Önemli Bir Katkıdır

Öz

Bir takım seçkin şahsiyetlerimiz, düşünürlerimiz, yazarlarımız, halkımızın milli ve manevi değerlerine derin saygı ve hürmet ruhu içinde faaliyet, fikir ve düşüncelerini dile getirmişler ve bu yöndeki eylemleriyle kendileri birer millet haline gelmişlerdir. Halkın milli serveti. Söylenenlerin açık bir örneği olarak ulu önder Haydar Aliyev'in milli ve manevi değerlerimizi koruma, ilerletme ve daha da geliştirme yönündeki faaliyetlerine dikkat çekilmesi önemli hususlardan biridir. Büyük önder Haydar Aliyev'in fikirlerinin önemli bir bileşeni olarak milli ve manevi değerlerimiz incelenmek önemli bir mevzudur. Haydar Aliyev milletimizin milli ve manevi değerlerine sahip çıkmış, onlara

karşı tükenmez bir sevgi beslemiş, o değerleri dalgalanan bir bayrağa çevirmiştir. Faaliyeti süresince bu değerlerin korunması, millî kültürün geliştirilmesi ve geleneklerimizin zenginleştirilmesi yönünde büyük çaba sarfetmiştir.

***Anahtar kelimeler:** Azerbaycan, halk, Haydar Aliyev, milli lider, milli-manevi değerler*

Haydar Aliyev's Ideas are an Important Contribution to the Development of Our National and Material Values

Abstract

Some of our distinguished personalities, thinkers and writers have expressed their activities, ideas and thoughts in a spirit of deep respect and reverence for the national and spiritual values of our people, and they have become a nation with their actions in this direction. The national wealth of the people. As a clear example of what has been said, it is one of the important points to draw attention to the activities of the great leader Heydar Aliyev to protect, advance and further develop our national and moral values. It is an important issue to examine our national and moral values as an important component of the ideas of the great leader Heydar Aliyev. Heydar Aliyev protected the national and spiritual values of our nation, had an inexhaustible love for them, and turned those values into a waving flag. During his activities, he made great efforts to protect these values, to develop the national culture and to enrich our traditions.

***Keywords:** Heydar Aliyev, great leader, national leader, Azerbaijan, people, national-spiritual values, mother tongue, national culture, tradition.*

Giriş

Her milletin hayatında milli ve manevi değerleri büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu değerler yüzyıllar boyunca insanların faaliyetleri sonucunda oluşmuş ve günümüze kadar ulaşmıştır. İnsanların yaşam biçimini, dünya görüşünü, düşüncesini, günlük yaşamını, karakteristik özelliklerini vb. yansıtırlar. Bu nitelikler mensubu oldukları halkın kültürünün gelişmesinde ve millî şuurun oluşmasında da önemli rol oynar. Önde gelen bir takım şahsiyetlerimiz, filozof ve yazarlarımız da halkımızın milli ve manevi değerlerine derin saygı ve hürmet ruhu içinde faaliyet, fikir ve düşüncelerini dile getirmişler ve bu yöndeki eylemleriyle bizzat halkın milli serveti haline gelmişlerdir. Söylenenlerin açık bir örneği olarak, ulu önder Haydar Aliyev'in milli ve manevi değerlerimizi koruma, ilerletme ve daha da geliştirme yönündeki faaliyetlerine dikkat edilmesi önemlidir.

Haydar Aliyev, önderlikte temsil edildiği her dönemde halkımızın milli ve manevi değerlerine her zaman büyük önem vermiş, onlara karşı tükenmez bir sevgi beslemiş ve bu

değerleri her zaman gururla başının üzerinde sallamıştır. dalgalanan bir bayraktı. Faaliyeti süresince bu değerlerin korunması, millî kültürün geliştirilmesi ve geleneklerimizin zenginleştirilmesi yönünde büyük çaba sarf etmiştir. "Her milletin kendine has gelenekleri, milli, manevi ve dini değerleri vardır. Milli-manevi değerlerimizle, dini değerlerimizle, geleneklerimizle iftihar ediyoruz" (Hüseynov, 2009). düşüncesini manevi ve fiziki dünyasının temel önceliği olarak yaşamının anlamı haline getirdi. Bu dahi gençlerin milli ve manevi değerlere aşık bir ruhla yetiştirilmesinin önemini daim vurgularken raporlarında ve konuşmalarında tarihini, dilini, milli-manevi değerlerini bilmeyen gençlerin gerçek vatansever olamayacağını sık sık söylüyordu. "...Milli ve manevi değerlerimizi, gelenek ve göreneklerimizi, manevi değerlerimizi her yönüyle korumalı ve yaşatmalı, asırlar boyunca büyük imtihanlardan geçmiş genç nesli bu manevi ve manevi değerler ruhu içinde yetiştirmeliyiz" (Alakbarov, 2017). Milli liderimiz Haydar Aliyev, halka tarihini, ana dilini, edebiyatını, kültür ve sanatını, geleneklerini sevmelerini, kötülüklerden korumalarını ve daha da zenginleştirmelerini öğütlemiştir. Bu konuda her zaman aktif olmuş ve attığı önemli adımlarla bu kutsal işe katkı sağlamıştır. "Milli ve manevi değerleri olmayan bir milletin gerçek bir millet, gerçek bir halk olamayacağını" (Safarli, 2019). özellikle belirtiyordu. Bu konuda ulu önderimiz yüksek sesle beyan ettiği "Ben her zaman gurur duydum, bugün de gurur duyuyorum ki Azerbaycanlıyım!" açıklaması ile büyük bir gerçeği ortaya koymakta ve bu ifade ile milli ve manevi değerleri zengin bir millet olduğumuzu gururla ima etmekte büyük bir gurur duymaktadır. Haydar Aliyev'in bakış açısına göre, sanki biz Allah'tan cennet-mekan diledik ve bu arzumuz karşılığında, yeri ve göğü yaratan bu büyük millete Azerbaycan denilen bir toprak - böyle güzel coğrafya verdi.

Bu xalqın məhəbbəti məni ərlər içində ər oğlu ər elədi,

Bir evin Heydəriydim, bu dünyaya gələndə,

Bu xalq məni qaldırıb bütün zamanlar üçün əsl Heydər elədi.

Azərbaycanım kimi diriyəm, əbədiyəm, möhtəşəməm, canlıyam,

Həmişə fəxr etmişəm – "mən Azərbaycanlıyam!" (Zelimhan, 2013).

Haydar Aliyev'in tüm varlığıyla ve ruhuyla Azerbaycan'a bağlı bir şahsiyet olarak Azerbaycancılık fikirlerini yayma yönündeki faaliyetleri kelimenin tam anlamıyla takdire şayandır. Halk şairi Zalimkhan Yagub'un sözleriyle soylesek,

Öyünürdü, öyünür, öz xalqının adıyla,

Öyünürdü bu xalqın böyük istedadıyla.

Onun üçün dünyada ən böyük şərəf idi

Azərbaycanlı olmaq,

Həmişə mərd, mübariz, həmişə canlı olmaq (Zelimhan, 2013).

Büyük lider Azerbaycan'a bir gönülden bin gönüle aşık; Azerbaycan onun ruhunda, düşüncesindeydi, her adımı Ateş Ülkesinin mutlu bir geleceğine ulaşmak içindi. Büyük bir heyecanla "Hepimizin bir vatani var- bu Azerbaycan devletidir. Bir Azerbaycanlı her yerde yaşayabilir ama azerbaycanlı olduğunu, dilini, dinini, milli geleneklerini unutmamalıdır. Kalbi her zaman memleketi Azerbaycan ile bir olmalıdır. Gençlerimizin insanımızın ahlaki değerleri esas alınarak yetiştirilmesi, eğitim kurumlarında ahlaken sağlıklı ve temiz insanlar yetiştirilmesi konusu daha önemli olmalıdır" (Baxşaliyev, 2019).

Dile büyük önem veren büyük lider, 1969'da iktidara gelmesinden kısa bir süre sonra, şimdiki Bakü Devlet Üniversitesi'nin kuruluşunun 50. yıl dönümü etkinliğinde, SSCB hükümetinin iradesine karşı kendi anadili olan Azerice konuştu. Bu önemli etkinlikte yaptığı konuşma ile başta SSCB liderliği olmak üzere halka önemli mesajlar verdi. Dil ait olduğu milletin varlığıdır, hürriyet ve istiklal yolunda önemli bir temel taşıdır. Bu nüansları net bir şekilde kavrayan ulu önder, anadilimizin gelişmesi ve uygulama imkânlarının genişletilmesi yönünde ilerici adımlar atmaktadır. 1978 yılında kabul edilen yeni Anayasa ile Azerbaycan dili devlet dili olarak belirlenmiştir. Tekrar iktidara geldiğinde bu yönde bağlılığını göstermiş ve Azerbaycan dili konusunda bir sürü önemli kararnameye imza atmayı başarmıştır. Büyük lider, yüksek hitabet yeteneği ve güzel konuşmasıyla Azerbaycan diline olan büyük sevgisini gösteriyordu.

Haydar Aliyev'e göre dil, milletin milli zenginliği ve varlığını belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Azerbaycan'da liderliğinin her anında onu derinden düşündüren en yüksek hedef buydu. 2001 yılı 17 Ekim tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının 10. yıldönümüne adanan törende yaptığı geniş kapsamlı konuşmasında o şöyle söylemiştir: "1978'de Azerbaycan Anayasası'na Azerbaycan dilinin devlet dili olduğu maddesini eklediğimizde Moskova'dan üzerimize ne kadar oyun oynandığını, üzerimizde ne kadar baskı yapıldığını hatırlıyorum. Ama biz bu baskılara katlandık" (Şamsizade, 2013).

Dilimize büyük bir sevgi besleyen Haydar Aliyev, dilimizin kaderi konusunda hep iyimser olmuştur. "Dilimizi Azerbaycan'da hakim dil haline getirmeliyiz!" — büyük liderin dil stratejisi, dil teorisindeki öncelikli yönü bu şekildeydi (Şamsizade, 2013). Çünkü milli ve manevi değerlere, toprağa, vatana, millete duyulan derin sevginin anadilimizden de geçtiğini çok iyi anlamıştır. Dil öyle bir şişedir ki, ağzını açtığımızda bütün varlık, insanların yüzyıllar

boyunca yarattığı bütün değerli varlıklar onda prestijli bir yer edinmiştir. Şair haklı olarak söylüyor ki,

*Kim danışa bilirsə Azərbaycan dilində,
Demək, danışa bilər bütün dünya dilində,
bütün cahan dilində.*

Bu dil sevgi dilidir, anamızın dilidir, atamızın dilidir (Zelimhan, 2013).

Büyük önderin sözlü halk edebiyatının örneklerine ve klasiklerimize karşı takındığı tavır, onun manevi bağlılığının, milli ve manevi değerlerimize olan büyük sevgisinin de parlak bir örneğidir. “Kitabı-Dede Korkut”un 1300. yılı, Muhammed Fuzuli'nin 500. yılı ve Samad Vurgun'un 90. yılı etkinliklerinin düzenlenmesi, halkın milli ve manevi değerlere olan tavrının yüksek bir ifadesidir. Halkın bütünlüğünü sağlayan ve devlet inşasının temel taşı olan milli ve manevi değerler, edebiyat da dahil olmak üzere özel imkanlarla modern güçlü Azerbaycan'ın kalkınma ilkelerini oluşturmuştur. Aynı zamanda bu ilkeler milli liderimiz Haydar Aliyev'in yönetim sisteminin öncelikleri arasındadır. Çünkü bu bilge adam, ülkenin kalkınmasında en önemli rolün maneviyat tarafından oynandığını çok iyi biliyordu. Elbette maneviyatın oluşmasında kurmaca örneklerinin rolü ödenmez. Milli ve manevi değerlerine büyük sevgi besleyen, onları koruyan ve üstün gören halkın dilinden de yüksek bir anlayışa sahip olması, onda büyük bir gurur duygusu uyandırıyor.

*Hər dəfə ucalırdı göyün yeddi qatına
Xalqın adını çəkib “Azərbaycan” deyəndə,
Saf poladdan tökülmüş heykəla bənzəyirdi*

Azərbaycan eşqinə vətənə “can!” deyəndə (Zelimhan, 2013).

Tarihimizin her döneminde halkımızın milli ve manevi değerlerine bağlılığını göstermiş ve bu değerler uğruna canını vermeye hazır olduğunu defalarca ispatlamıştır. Haydar Aliyev, 14 Temmuz 1969'dan itibaren Azerbaycan SSC'de siyasi iktidara gelir gelmez, tüm siyasi ve ideolojik yasakları hiçe sayarak, halkımızın milli uyanışı ve milli şuurunun gerçekleşmesi uğruna mücadele etmiş ve gerekli tüm çalışmaları ortaya koymuş, bu doğrultuda gerekli tüm konuları gündeme getirmiş, halkın ahlaki dirilişine ve her yönden ahlaki ilerlemesine ivme kazandırmıştır. Bu anlamda büyük lider, felsefi yönden fenomen bir şahsiyet olarak halkın gönlüne taht kurmuş ve faaliyeti boyunca bu çizgiye sadakat örneğini göstermiştir. Ulu önderin, halkımızın milli gurur duygusunu daha da pekiştiren, kadim ve zengin tarihini, kahramanlıklarla dolu şanlı geçmişini araştıran, ait olduğu ata köklerine dönmesini sağlayan hayati önem taşıyan, zenginliği ve gizemiyle gönülleri fetheden edebî

eserler, sahip olduğu sanatsal miras, kültür, sanat ve geleneklerin derinden özümsemesi ve geliştirilmesi yolunda gerçekleştirdiği bir sürü işler övgüye değerdir.

Ulu önder, milli ve manevi değerlerimizi gelecek nesillere aktarmak için yaşatmanın önemine defalarca iletmiş, bunların hayati bir konu olarak her zaman akılda tutulmasının önemli olduğunu söylemekle “şunlarsız millet olamaz” anlayışını bir zaruret olarak ortaya koymuştur. Bu hususlara özellikle önem veren ve bunları bir şevkle koruyan halk, her zaman özgürlüklüğüne doğru ilerlemiş, bağımsızlığını yeniden kazanmış ve bağımsızlık yolunda emin adımlarla yürüyerek mutlulukluğuna ulaşmıştır. Haydar Aliyev, “...her Azerbaycanlı kendi milliyetiyle gurur duymalı ve biz Azerbaycanlılığı- Azerbaycan dilini, kültürünü, milli-manevi değerlerini ve geleneklerini korumalıyız” (Alışova, 2011). düşüncesiyle Azerbaycancılık ideolojisini ulusal bir ideoloji olarak sunuyor, milli-manevi değerlere sadece ulusal açıdan değil, aynı zamanda siyasi açıdan da varlığımızın - devletliğimizin sembolik bir ifadesi olarak değer verdi. milli-manevi değerlere sadece ulusal açıdan değil, aynı zamanda siyasi açıdan da varlığımızın - devletliğimizin sembolik bir ifadesi olarak değer verdi. Mensubu olduğu bir milletin millî-manevî mirasına sonsuz sevgi besleyen, sosyal ve siyasi bir şahsiyet, bir irfan sahibi olarak büyük önderimiz bunu çok iyi anlamıştır ki, milli ideolojisini oluşturan bir milletin gelişmesi ve yükselmesi kaçınılmaz bir olaydır.

“Azerbaycanlı olmaktan gurur duyuyorum!” aforizmasının özüne göre milli liderimiz, faaliyetleri boyunca milli-manevi, ahlaki, kültürel ve dini değerlerimizin ve geleneklerimizin koruyucusu olarak gerçek bir fedakarlık örneği göstermiştir. Sovyet döneminde, Azerbaycan'ın siyasi iktidarında lider konumda temsil edildiğinde, tarihimizi korumak, kadim ve zengin tarihimizin bir işareti, büyük atalarımızın hatırası olarak anıtlar ve çeşitli sergiler yapmak ve bunları gelecek nesillere teslim etmek amacı ile ülkemizin her köşesinde tarih ve yerel tarih müzelerinin oluşturulması emrini imzaladı. Aynı zamanda Azerbaycan'ın sözlü halk sanatı örneklerinin, folklorumuzun daha derinlemesine incelenmesi, eskiliği ile dikkat çeken ozan sanatının geliştirilmesi ve milli ruhumuzu yansıtan halk törenlerimizin tanıtılması yönünde ciddi adımlar atılmıştır.

1993 yılında halkın ısrarıyla siyasi liderliğe dönen ulu önder, devlet adamlığının yanında ısrarla kültürel inşa, milli-manevi ve milli-tarihsel hafızanın restorasyonu sürecini başlattı. Sovyet döneminde yasaklanan ve özel yasakların eşlik ettiği milli ve dini bayramlar, gelenekler, kutlamalar ve törenler halka iade edildi. Haydar Aliyev, bağımsızlığımız döneminde, her yıl özel bir coşkuyla kutlanan ve milli özellikleri yansıtan aziz ve kutsal bayramlarımızdan biri olan Nevruz'da halkla birlikte toplumsal kutlamalarına katılıyor ve bu

coşkulu kutlamalardan özellikle keyif alıyordu. Büyük önder, tüm Türk kültürünün ve maneviyatının ortak değerlerinin öğrenilmesi, yayılması ve gelecek nesillere aktarılması yönündeki müstesna hizmetleriyle de anılmaktadır. Buna örnek olarak, ortak bir Türk anıtı olarak kabul edilen Kırgız destanı "Manas"ın 1000. yıl dönümü etkinliğine büyük önderin katılması ve 1995 yılındaki derin konuşması görüşlerimizi teyit etmesi açısından önemlidir. Bu aynı zamanda Haydar Aliyev'in irfan içeren bir dahi ve tüm Türk dünyası için vazgeçilmez bir şahsiyet olduğunun büyük bir teyididir.

Haydar Aliyev'in "Azerbaycan halkının en önemli milli ve manevi değerleri kutsal kitabımız Kur'an-ı Şerif'te yansıtılmıştır" (Paşazade, 2018). görüşüne göre, hem insani hem de milli-manevi değerlerimizin bir ifadesi olarak İslam'la ilgili dini tören ve ritüellerin doğru bir şekilde düzenlenmesi için gerekli tüm imkanları seferber etmişti. Haydar Aliyev, 1994 yılında Suudi Arabistan'a yaptığı resmi ziyaret çerçevesinde kutsal Kabe'yi ziyaret etmiş, bunun yanı sıra Bakü'de Mir Movsum Ağa türbesini ziyareti sırasında dini temsilcilerle görüşerek onlarla güzel bir dostluk kurmuş ve bununla bağlantılı olarak düzenlenen törene katılmıştır. Bibiheybet cami-külliyesinin imar edilmesi, ulu önderimizin İslami değerlere, dinî ve ahlaki niteliklere karşı tavrının, Allah'a ve Peygamber sevgisine sahip, imanlı bir insan olduğunun yüksek bir göstergesidir.

Sonuç

Ulu önderimiz "Milli ve manevi değerlerimizle, geleneklerimizle gurur duyuyoruz" (Hudiyev, 2016). diyerek bu değerleri daim önemsemiş ve bunlara her zaman dikkat edilmesinin önemini defalarca vurgulamıştır. Bu açıdan bakıldığında Haydar Aliyev'in parlak fikirlerinin bugün bile güvenle yaşandığını ve karar verdiği yolda başarıyla ilerlediğini belirtelim. Küreselleşen dünyada -milli ve manevi değerlerimizin tehlikeli düzeyde olduğu bir dönemde, bu fikirlerin ışığından daha geniş ve kapsamlı bir şekilde faydalanmalıyız. Milli ve manevi değerlerin korunmasına ilişkin olarak Haydar Aliyev'in 13 Ağustos 2001 tarihli "Milli ve manevi değerlerin ihlali halkımıza affedilemez bir ihanettir" (Respublika gazetesi, 13 Ağustos 2021). açıklaması, sorunun çözümüne yönelik mevcut tavrı açıkça ortaya koymaktadır. aynı zamanda konuya hikmetli bir yaklaşım, bir ihtiyar olarak doğru yaklaşımının ifadesidir.

Kaynaklar

Alakbarov, A. Haydar Aliyev: Milli-manevi değerlerimiz ve ekonomimiz. (2017, 12 Aralık). *Khalq gazetesi*.

Alışova, N. (2011). *Milli manevi değerlerin desteklenmesinde kütüphanelerin rolü*. Bakü.

Baxşaliyev, R. Milli ve manevi değerler milletin en değerli zenginliğidir. (2019, 11 Ağustos). *Azerbaycan gazetesi*

Hudiyev, N. Haydar Aliyev ve Azerbaycan'ın çok kültürlülük modeli. (2016, 23 Nisan). *Yeni Azerbaycan gazetesi*.

Hüseynov, S. Haydar Aliyev ve milli ve manevi değerlerimiz. (2009, 9 Aralık). *Khalq gazetesi*.

Mustafa Kamal, Milli ve manevi değerlerimize, geleneklerimize sahip çıkmalıyız. Ulusal liderin fikirleri bugün yaşıyor ve uygulanıyor. (2021, 13 Ağustos). *Respublika gazetesi*.

Paşazade, T. *Haydar Aliyev ve Azerbaycan milli yaratıcılığı*. (2018). [Filoloji alanında Doktora derecesini almak için sunulan tezin özeti].

Safarli, A. Çağdaş küreselleşme koşullarında milli ve manevi değerlerimiz. (2019, 9 Ekim). *525.gazete*.

Şamsizade, N. Haydar Aliyev ve Azerbaycan'ın konuşma kültürü. (2013, 31 Ekim). *Khalq gazetesi*.

Zelimhan, Y. *Eserleri* (2013). (13 cildde). (XI cild). Şerq-Qerb.